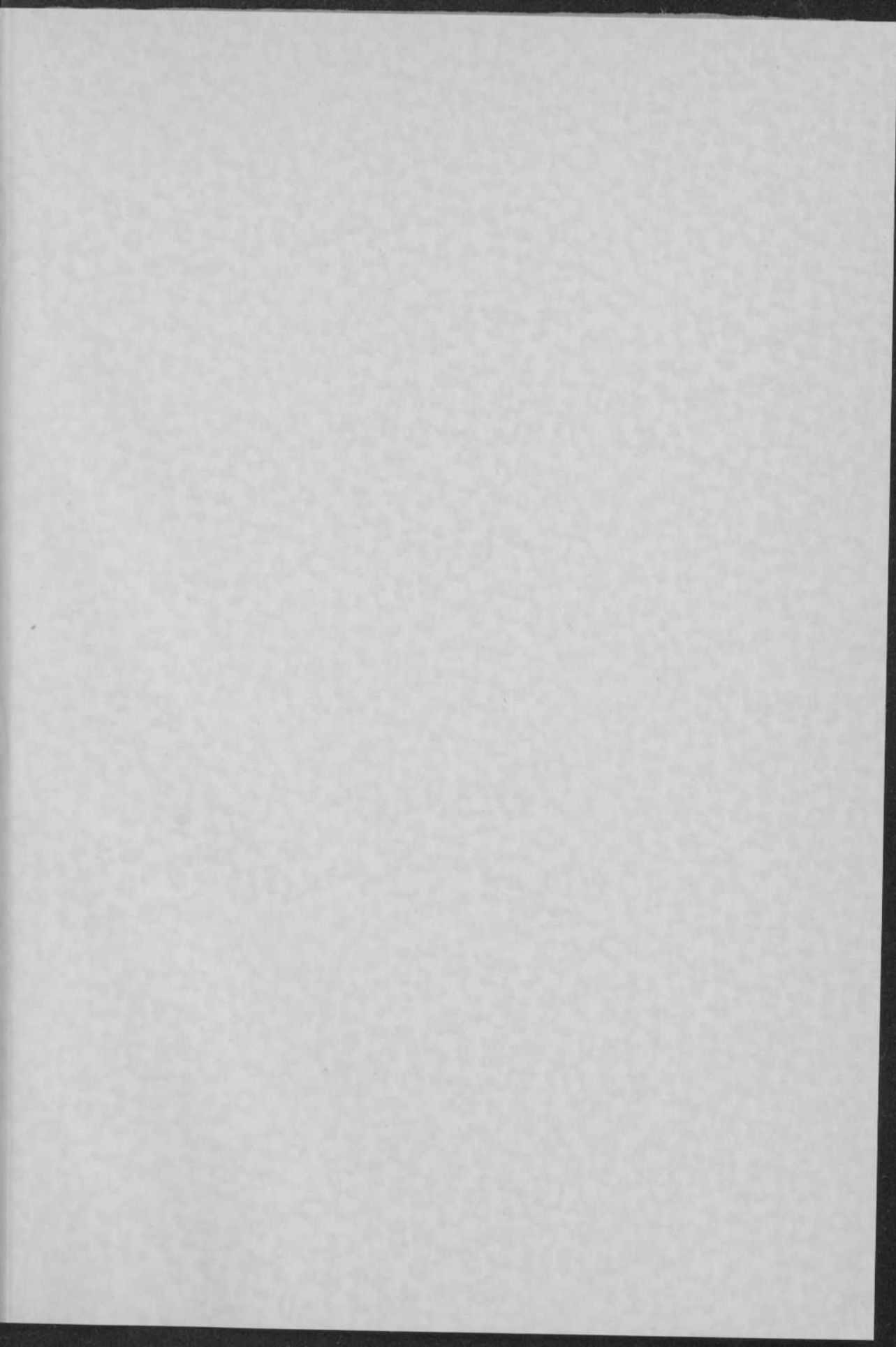

1070

A 39

1070
A39

DICHTER

RENÉ DE CLERCO

in zijn werk en zijn leven
geschetst door Oktaaf
STEGHERS

DERDE UITGAVE

Antwerpen
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1917

1070
A 39

DICHTER

RENE DE CLERCQ

in zijn werk en zijn leven
geschetst door Oktaaf
STEGHERS

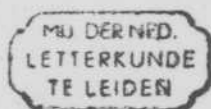
1070
H39

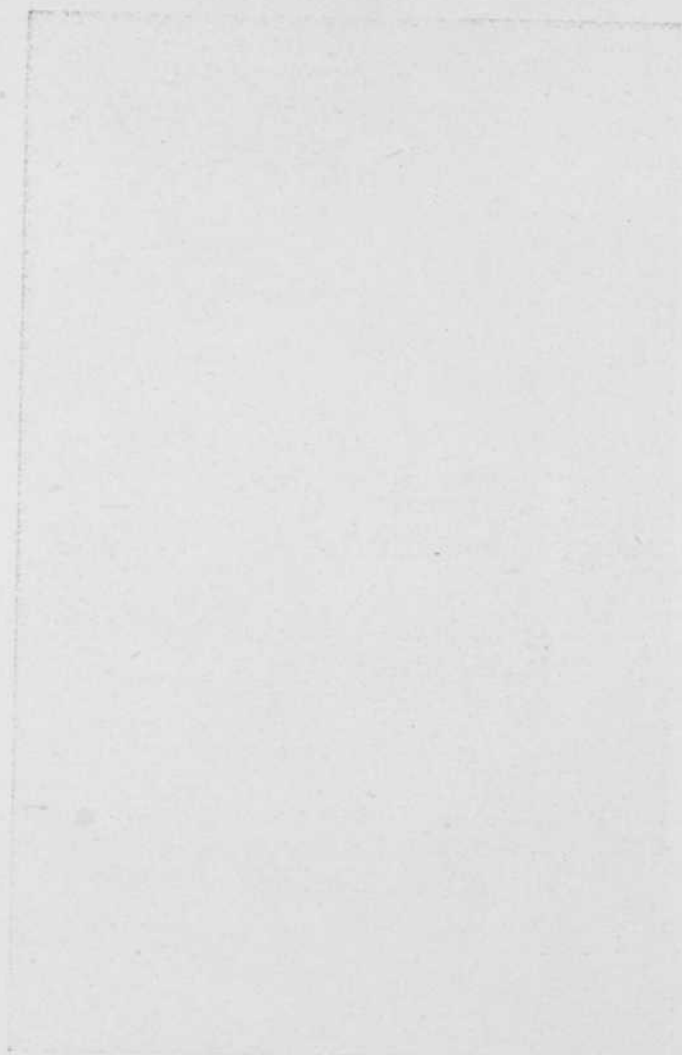
DERDE UITGAVE

Antwerpen
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
1917

32634

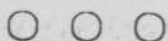

Dichter René de Clercq

TER INLEIDING

Eerst en vooral moet ik den schrijver gelukwenschen op de goede gedachte gekomen te zijn ons een — mijns inziens — trouw beeld opgehangen te hebben van het leven en de werken van René de Clercq, den Dichter-banneling; niemand meer dan hij verdient eene soortgelijke studie bij wijze van hulde of liever van eerherstel in de oogen van gansch ons volk, dat zonder achterdocht noch rekenen zijn mild bloed ten offer plengt; van eerherstel wegens de onrechtvaardige afstraffing der Haversche regeering, die hem met zulk een jammerlijk boos opzet trof omwille van zijn Vlamingschap.

Iemand die waardeering en bewondering weet op te wekken voor werken van den geest in een tijd als den onzen van onmiddellijk stoffelijk voordeel pleegt daardoor een daad van hoogstaand zedelijk belang; Oktaaf Steghers wil meer, hij maakt ons harte warm, hij drijft ons op tot liefde en vereering voor de boeken van onzen verongelijkten landgenoot, waarin voor alle tijden zijne groote persoonlijkheid zich heeft uitgesproken; als in een schrijn dragen zij dien dierbaren schat, die geen macht ter wereld meer schenden noch ontrooven kan, de zangen van wel en wee, van hoop en vertwijfeling, van heldhaftigheid en verontwaardiging. Zij leeren ons den dichter kennen die de rythmische golf van zijn gevoel en betooverend beweeg laat zwellen en rollen in schuimende drift of vonkelen en vervloeien in poozen van rust; zij leeren ons den teederen zoon, den liefhebbenden echtgenoot en vader kennen en in hunne heerlijkste schoonheid den oerkrachtigen strijder, den stoeren Vlaming.

De geschiedenis onzer letterkunde der laatste twintig jaren

ontspint zich voor een aanzienlijk deel over den persoon van René de Clercq; op hem berust de zware verantwoordelijkheid harer duidelijkste richting en voortontwikkeling naar eigen landsaard; met andere woorden, men zal bij hem moeten den spiegel zoeken waarin het volk zich het best erkennen zal, en omgekeerd is het ook weer waar dat de letterkunde van een volk in de ruimste mate de scheppende macht is van den gedachtenkring en de zedelijke atmosfeer van dat volk; van het woord tot de daad is de weg zoo recht als die van den pijl uit den boog, wanneer de bezielende ingesting den sluimerenden wil heeft ontspannen. Het is een der grootste verdiensten van de Clercq dit te goeder ure begrepen te hebben. Terwijl reeds vele jongeren eenerzijds uit cosmopolitisch individualisme, anderzijds uit wankelmoedigheid of ongeloof in de toekomst van Vlaanderen (ik laat het snobisme ter zijde, dit heeft zijn goeden kant) zich aan 't ontwortelen gingen en hunkerden naar leengoed in den vreemde, waarvan zij de geestelijk-verknechten werden, niet wetende dat zij aldus den ader, die hun de noodige levenssappen moest aanvoeren, met bezige handen toestropten en dit alles om nieuw te zijn, klom daar meteens

Een leeuwerik! Boven 't koren! Hij zwiert
Een boogscheut ver, stijgt, zegeviert
En tiere-tiere-liert!

Het was de herboren Dichter, die nieuw was omdat hij 't niet zocht in ongewone, zonderling gesmeden woorden. Zijn bloed was niet vergiftigd; om zijn geest kleefde geen weefsel van grijze spinnewebben; hij had de heldere stem vernomen van den meester-zanger Guido Gezelle; hij woonde dicht bij de bron der zuivere schoonheid, waaruit hij de paarlen in nog ongekende schittering had zien opfonteinen. Met lichte behaaglijkheid in natuurlijk geluid en rythme had hij geleerd zijn innig gezond gevoel tot kunst te omvormen. Welke verademing voor ons, weliswaar niet door de ziekte aangetast, maar diep vernederd op zij gedrongen door het onrecht maakwerk, dat noch als taal, noch als vorm en inhoud iets van eigen bodem te genieten gaf! Met zijn eigen persoonlijkheid als Vlaming te dienen en te verhoogen, heeft René de Clercq onze dichtkunst terug op vaste basis gebouwd; met

eerst aan zijn volk te denken, heeft hij zijn aanspraak niet verbeurd op den naam van groot dichter, die ook en eerder dan vele anderen van internationale beteekenis zal worden. Ik heb het reeds in eene studie over den Provençaalschen dichter Frédéric Mistral* aangetoond dat het geene onvoorwaardelijke noodzakelijkheid is buiten zijn volk te staan om wereldroem te verwerven.

Dat juist zulk een dichter moest getroffen worden door degenen die naar hem moesten opzien als naar een weldoener van zijn volk, is alleen toe te schrijven aan den onnoozelen eigendunk onzer voorgeden, die het als de natuurlijkste zaak van de wereld beschouwen alle medezeggenschap aan de Vlamingen te ontkennen. Het peilt de diepten der nijpende moreele ellende waarin wij lijdzaam en laks sedert vijf en tachtig jaar gedompeld liggen.

Toen ons de Jobstijding toekwam der afzetting van de heeren René de Clercq en Dr A. Jacob, onderteekende ik zonder aarzeling den genadebrief vanwege het Nationaal Vlaamsch Verbond tot koning Albert gericht. Sindsdien heb ik klaarder inzicht gekregen in de vaderlandsche bedoelingen onzer Regeering. Ik had moeten weten dat tegenover zulke wederrechtelijke feiten alle verhoudingen van gezagbekleeder tot onderdaan vervallen om alleen nog te bestaan van mensch tot mensch; en ik zou mijne daad als eene grenzelooze onzinnigheid betreuren, hadde ik niet te goeder trouw gehandeld en mocht ik juist daarom niet hopen dat de geslagenen zich niet zullen vernederd gevoelen omdat ik ongevraagd en wellicht ongewenscht de slagers ben te voet gevallen.

De zweepslag striemde mij evenzeer en ik ben zeker dat meest alle letterkundigen zich hebben getroffen gevoeld en dat hun solidariteitsgevoel hen inwendig tot opstand dreef bij de heilige overtuiging dat hier jegens een hunner beste broeders onrecht werd gepleegd. 't Zou me anders diep grieven moest op hen, de voorlichters, het kastijdend vers van de Clercq zelf van toepassing worden :

« O, Vlaanderen er is schuld in uw schand ! »

(*) Men zie « VLAAMSCH LEVEN » 1e jaargang n° 40.

Niet de minderen en onmondigen kunnen immers schuld dragen ; het zijn zij, en zij alleen die wèl weten.

De spontane uiting onzer verontwaardiging werd maanden later gewettigd toen de Clercq de heele toedracht der ophefmakende zaak in het volle licht stelde en toen de banneling zijn Noodhoorn opstak dat het als een waarschuwing dreunend klonk in de ooren van *die van Havere die vergaten dat ook Vlaanderen in België lag*. Toen schalde onmiddellijk daarop uit Vlaanderen de voorttrillende weerklank, als een sein van broederlijk samengaan, als een bewijs dat die van Vlaanderen het niet vergaten :

Aan René DE CLERCQ en Dr A. JACOB

NU OF NOOIT !

Hoezee, trouwe broeders ! De heeren van Haver
Die dreven geen mannen als gij in de klem.
Hoe meer ze u verguizen, te kloeker, te gaver
Weerklinken uw stemmen in Vlaanderens Stem.
Rooft men uw brood, gij hebt geen schand,
Feller uw woord in ons harte brandt.
Vlaanderen ! Vrij Vlaanderen in eigen land !
Fier de leus ontplooid,
Nu of nooit !

Laat sidderen de lauwen ; ze zijn niet verkoren
Al schermen zij ook met een leeuw op hun schild.
Ze draven als schimmels gedruild door de sporen,
Zooals die van Haver het hebben gewild.
Rooft men uw brood, gij hebt geen schand, enz.

De straf die u treft, heeft ons allen getroffen ;
Wij hebben gevloekt met een krop in de keel.
Ons Vlaanderen moet weg en zijn glans moet verdoffen
Voor de eenheid des lands in 't Romaansche gareel.
Rooft men uw brood, gij hebt geen schand, enz.

Wij weten nu wat onze grooten beramen ;
Doch liever verzinke de wereld in 't niet.
Wij strijden als Belgen en willen als Vlamen
In hou ende trouwe dat recht ons geschiedt.
Rooft men uw brood, gij hebt geen schand, enz.

Hoezee, trouwe broeders ! De heeren van den Haver
Die dreven geen mannen als gij in de klem.

Hoe meer ze u verguizen, te kloeker, te gaver
Weerklinken uw stemmen in Vlaanderens Stem.
Rooft men uw brood, gij hebt geen schand, enz.

November 1915.

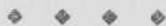
Het zij zoo. In afwachting wil ik niet langer den goedgunstigen lezer het genot laten missen der studie, waarover het hier gaat. Dat de schrijver die er met zooveel knapheid en toewijding heeft aangewerkt, het mij niet kwalijk neme zoo ik, bij wijze van inleiding, zelf zijn terrein ben betreden. Het onderwerp ligt me ook zoo diep aan 't harte : de omlijning van het beeld van den grootsten onzer nog levende dichters, de kenmerken van zijn temperament, het toetsen van zijn talent ! Il zie voor mij den dichterschap verschijnen, vanwien Carlyle, de heldenvereerder, zou getuigd hebben : « Dat is zijn waarde, de wil van alle leven is in hem en zijn daad reit zich organisch in de keten van het zijnde en het wordende »

Voor dergelijke karakters is maar één weg ! De volle betekenis dezer kernspreuk zal zich tot ieders voldoening en tot stichting van velen in volgende bladzijden rijkelijk ontplooien

Willem GISSELS.

RENÉ DE CLERCQ

Laat mij u spreken over René de Clercq, « den grootsten onzer levende dichters », een der weinigen die bekend zijn geraakt buiten het cenakeltje der literatoren en taaldilettanten, en die, wat méér is, den weg heeft gevonden tot het hart van ons volk zelve.

Ik heb hem zoo menigmaal gehoord in het voordragen van zijn eigen werk, en telkens is een machtige vloed schoonheid over me heen gegaan.

Ik heb opgekeken tot zijn zacht-blauwe oogen, die niet droomerig staan in een teerbleek wezen, maar het tintelen van leven en lust in het volle gelaat van een buitenjongen. Zijn haren kroezelen verstreuveld, en onder aan zijn wezen schuimt een volle, bruine baard en knabbelt mee met elk lippenbeweeg en elk woord.

Groot en bonkig van gestalte, breed geschouderd.

Zoo is physisch René de Clercq.

Maar laat mij u spreken van zijn kunst, en laat mij u betoonen hoe de Clercq wel is *de* artist, *de* kunstenaar, omdat zijn heele ziel, zijn heele leven met zijn kunst is vereenzelvigd en als 't ware vergroeid. De kunst van de Clercq is steeds de uiting geweest van zijn eigen aandoeningen ; nu eens flonkert de gulle blijheid des levens in zijn gedichten op ; dan weer voelt men den looden druk van 's levens last.

O, wie kent van hem die zoete liedekens niet van de min, of van het huiselijk leven, of van de ambachten, waar zoovele toondichters zich om prijs van meester maakten en er vaak eene

gansch-passende, maar even-vaak eene niet-gelukte muziek op schreven, en die Vlaanderen zijn doorgegaan, en die elkeen zingt en fluit ?

De blijheid van 't leven !

Die heeft de Clercq zoo heerlijk uitgezongen omdat hij zelf zoo blij door 't leven heen kon gaan...

René de Clercq is afkomstig van het zuiden van West-Vlaanderen, dat zooveel uitstekende kunstenaars aan Vlaanderen schonk : Hugo en Gustaaf Verriest van de Clercq's eigen dorp, Deerlijk, Peter Benoit van Harelbeke, Stijn Streuvels van Heule, Guido Gezelle, Cesar Gezelle, enz.

René de Clercq werd dus te Deerlijk geboren den 14 November 1877. Voor zijne biografie kunnen we geen beteren leidsman volgen dan de studie die Alfons Sevens over hem heeft laten verschijnen, Alfons Sevens die steeds de trouwe gezelschapsgenoot en strijdmakker van de Clercq is geweest, en aan wien de Clercq het misschien ook wel eenigszins te danken heeft zooveel en zoo deugdelijk werk te hebben voortgebracht, en aldus den weg naar den roem te zijn opgegaan.

Zijn vader was vlaskoopman en zijn moeder hield een elle-goedwinkel met herberg : *De Valke*. Hij heeft beide zijne ouders zoo waar en zoo echt geschetst in deze gedichtjes uit zijne *Toortsen*:

Mijn Moeder

Mijn moeder was een heilige vrouw —
O daar ligt blijdschap in dien rouw —
Mijn moeder was heilig, en rein, en zoet
Als de melk van haar borst... O mijn moeder was goed !
En schoon, schoon oud ! Niet één groef in haar wang,
Haar oogen al ziel en haar woorden als zang !
Gij hoordet, gij zaagt haar, en vroegt, mijn vriend :
Ach, jongen, waar hebt ge zoo'n moeder verdiend ?
En toch, gij wist nog niet half wat ze deed
Uit verborgen zorgen : hoe hard zij streed
In de nederigheid van haar weduwsmart,
Met een roes op 't gelaat en een doorn in 't hart !

Haar kinderen schonk zij het brood uit haar mond,
Tot het laatste bloed uit haar warme wond...
Mijn moeder!... Zoete gedachtenis,
Beheerscht wat er goeds in mijn leven is!

Mijn Vader

Mijn vader heb ik nog goed gekend.
De bureu zeiden : een geest van een vent !
Hij zwingelde, hekelde, en, regen of zon,
't Was : Jongen, wij draaien ! Ik deed 't en hij spon.
Hoe trotsch, van aan 't wiel daar, zag ik hem gaan
Met zijn zijden mats en zijn klompen aan,
Al llegend zijn draad en zijn liedjen uit,
't Leuk liedjen van : achterwaarts kom ik vooruit !
Dat hij zelf had gemaakt. En 's avonds, nog moe,
Blij-blies hij ons guitige deuntjes toe,
Tweematige, tripplend, een dolle kadans,
Den schijvenden zwier van een vlasgaarddans,
Dan hupte ik, de jongste, om de keuken alleen,
Hop-roerend en slaande over stoelen mijn been,
Tot ik bruin in zijn oogen dien glinster zag
Van jeugdig geweld in zijn ouden dag.

De Clercq was immer een uitstekend student, zoowel op de dorpsscholen van Deerlijk en Harelbeke, die hij eerst bezocht, als later op de colleges van Thielt en Kortrijk. Het eerst-genoemde gesticht moest hij verlaten om een gedicht *Het haantje van den toren*, dat men meende een schimp te zijn op een der leeraren, wat de Clercq heeft afgestreden. Hij trok dan naar Kortrijk, waar hij Alfons Sevens leerde kennen, die juist om eene nietige reden van de normaalschool van Thourout was weggezonden. Sevens heeft nadien schoone en duchtig zijne weerwraak genomen door de afschildering van dat gesticht in het Sperreghem van zijn Vlaamsch-socialen roman *Schoolmeester*.

Van jongs af aan dus, zat in René de Clercq de dichter, en de studentenbladjes, als de *Vlaamsche Vlagge*, — *Moeder Vlagge*, als wij het dan noemden, — telden hem onder hunne ijverigste medewerkers. Menigmaal ook werden zijne gedichten bekroond,

en toen hij het college verliet gaf hij zijn eersten bundel uit.

Zijne moeder, weduwe geworden, zond hem te Gent naar de Hoogeschool, om er een geneesheer van te maken; maar zijne leeraars, o. a. Paul Fredericq, ontdekten dra zijn groot talent, en wezen hem den weg aan dien hij te volgen had : den cursus van Wijsbegeerte en Letteren. In 1902 werd hij in dit vak dokter uitgeroepen.

O, het goede studentenleventje, het echte studentenleventje dat de Clercq gehad heeft ! Hij heeft er ons ook menig versje over gelaten :

De Gilde Viert !

De gilde viert, de gilde juicht.
Wat zit gij daar en blokt en buigt
Nog over uwe boeken?
De wijsheid ligt maar in de kan,
Die ze elders zoeken wil die kan,
Doch laat hem, laat hem zoeken.

Het beste biertje lust hem niet!
Het liefste liedje sust hem niet!
Het mooiste meisje kust hem niet!
Hoog het glas, hoog het hart, hoog het lied!..

De beker ruischt, de beker schuimt,
Sa makkers, frisch en opgeruimd
Het glas aan uwe lippen.
Die op zijn kamer koekeloert
En geestversnipprend dwaas heensnoert
Drink' water als de kippen.

Het pijpje damp't in monkel-mond
En spreidt wellustig in het rond
Studentikoze geuren.
Die steeds aan perkamenten knuift
En perkamenten reuken snuift
Krijgt perkamenten kleuren

De gilde juicht, de gilde viert !
Hoerrah ! de pet omhoog gezwierd,
En nog eens hard geklonken !
De blokker ligt reeds log en loom

Gekweld door naren blokkersdroom
Met drooge keel te ronken.

Het beste biertje lust hem niet !
Het liefste liedje sust hem niet
Het mooiste meisje kust hem n'et !
Hoog het glas ! Hoog het hart ! Hoog het lied !

En zijn « Het zijn geen jongens !!! »

Het zijn geen jongens de studenten !
Hun kleurig petje zit hun paik,
Hun baardje krolt, hun haar hangt sluik,
Een kleine bierton is hun buik !
Het zijn geen jongens de studenten !
Maar heele venten !

.

Het zijn geen jongens de studenten !
Ze zijn zoo week, ze zijn zoo warm !
Neem geen soldaat, neem geen gendarm,
Neem, meisje, een hunner bij den arm,
Het zijn geen jongens de studenten,
Maar heele venten.

Zoo bezingt hij zijn eigen aankomst in de stad waar hij zijne
universiteitsstudiën zal voltrekken, en leeren voor dokter, naar
zijn moeders wensch... tot andere machten er zullen over
beschikken :

De Goede Schacht

Mijn bo-ken en mijn borden
Zijn eindelijk te Gent ;
Ik wil een dokter worden,
Nu ben ik al student.
Daar valt wat meer te leeren
Dan ik eerst had gedacht.
Ik zal wel braaf studeeren,
Ik ben een goede schacht.

Goed studeeren zal hij wel, doch ook ruim en breed genieten
van het volle en losse studentenleven, meedoen aan « rol » -partij
en « ton » -gefuif, waarvan hem steeds een goed aardje is bijgeble-
ven, want pot en pijp en pint zijn hem immer, ook in natuur,
geliefde stafrijmen gebleven. Wij die er zoovele uurtjes in gezelschap

ligen omgang mede ombrachten, kunnen best begrijpen wat een jolige student René de Clercq moet zijn geweest, een van die « goede schachten » wier gezelschap men met voorliefde zoekt, en waarvoor men al een omweegje naar den « *Rooden Hoek* » of den « *Bornhem* », de meest-bezochte studentenherbergen van dien tijd, zou maken !

Ik drink wel graag een beker,
Ik hoor wel graag een lied :
En meedoen zal ik zeker
Als 't niet vaak geschiedt.
Een pintje kan ik teeren
Geen zeven of geen acht.
Ik zal wel braaf studeeren,
Ik ben een goede schacht.

.
Eens zal ik dokter worden,
Nu ben ik al student.
Mijn boeken en mijn borden
Verhuis ik dan uit Gent.
Dan zal ik mij geneeren
Door heel een dorp geacht.
Ik zal wel braaf studeeren,
Ik ben een goede schacht.

Toen zijn studentenleven uit was, leek het hem of hij geestelijk dood ging, — zoo sterk had hij door dat leventje gerold. En hij hief zijn Vaarwel-zang aan :

Mijn hand heeft vaak den druk gevoeld
Van handen die als wijn verwarmen.
Mijn hart heeft vaak gejubbeljoeld
Wanneer ik troonde op vriendenarmen
't Was altijd feest dan, altijd spel,
Niet eer gedaan of weer begonnen
En 't Bacchuslied klonk nog zoo hel
Als 't wederronkte uit ijle tonnen.

O, 't leven heb ik meegeleefd,
Gezwierewijmeld vreugdedronken,
Mijn kunst heeft op mijn kroes gebeefd
En is als schuimwit neergezonken
En alles, alles is voorbij :
De dorst is weg, de wijn bedorven,
De lustige zanger is in mij
Zijn eigen stille dood gestorven.

.
Nu wil ik wegen wijd en wit,

En licht door versch- besneeuwde landen,
Waarin een zachte zonne zit
En fingebroken perels branden.
Nu wil ik breken met mij zelf,
En wild zijn tegen eigen wildheid,
En om het graf dat ik mij delf
Zal vrede ruischen en gestildheid.

Vaarwel, mijn vrienden, reikt me nog
Die handen die als wijn verwarmen,
En zegt geen «ach» en zegt geen «och»
Maar heft mij hooger in uw armen
Vaarwel voor 't laatst, en viert terdeeg
Bij de uitvaart van een braven jongen
Zijn beker staat voor immer leeg,
Zijn laatste lied is uitgezongen.

Is het niet als schrikt hij terug voor de nieuwe einders welke het welgelukken van zijn laatste exaam hem in het leven opent? Hij is echter geen dokter geworden, ten minste geen geneesheer, zooals zijn opzet was, wel dokter in de letteren. Hij kon dus zijn wil niet uitwerken zich «door heel een dorp te laten achten», maar integendeel is hij thans de gevierde dichter, de gevolgde leider, de kloeke vaandrig van een gansche volk!

Hij werd leeraar, eerst te Nijvel, dan aan het Atheneum van Oostende, en met Nieuwjaar 1906 werd hij verplaatst naar Gent, waar hij nog doceerde bij het uitwerken van den oorlog.

Alfons Sevens was ondertusschen ook Gent komen bewonen, en de twee vrienden van vroeger kwamen aldaar weder bijeen. De praktische geest van Sevens en de dichterlijke gave van de Clercq zouden het beste voor Vlaanderen uitwerken: zij gaven ons weldra het letterkundig maandbladje *Jong Vlaanderen*, dat Sevens later in zijn *Witte Kaproen* zou doen herleven, van welk degelijk strijdblad, het beste, het kranigste, het doortastendste wellicht in zijn aard dat Vlaanderen ooit kende, René de Clercq een der ijverigste medewerkers was. Nadien nog bewerkte Sevens een zangspel uit *De Vlasgaard* van René de Clercq, waarop Jef Vandermeulen een lief-passende, op sommige plaatsen echt-meesterlijke muziek schreef, en dat een grooten bijval behaalde te Gent, waar het in het Nederlandsch en in het Fransch (*Au pays du lin*) werd opgevoerd.

René de Clercq was Voorzitter van het Virginie Loveling-Komiteit dat den 28e April 1912, die verdiende en onvergetelijke hulde-betooging van gansch het Vlaamsche Volk jegens de gevierde dekenin onzer letterkundigen op touw zette.

« Ontelbaar, zei hij in zijn begroetingsrede, zullen wij te » Antwerpen staan om Conscience te vieren. Maar zonder de » overledenen voor het heden in de schaduw te stellen, mogen » wij onze levende kunstenaars huldigen. In Meijuffer Loveling, » die alle moeite heeft gedaan om deze hulde te ontwijken, » begroet Vlaanderen zijne schoone schrijfster en een der krach- » tigste vrouwen. Haar werk was steeds oorspronkelijk, keurig » van inhoud, vol fijne waarneming en diep gevoel. *Een dure* » *Eed*, b. v., getuigt van breedheid van zicht en volledige bekend- » heid met onze buitenlieden. De figuur van Reine is haast groo- » ter dan Triene in den *Loteling*. Wel is het lied der zangers liefste » loon; maar het moet en het mag toch eene voldoening zijn, te » zien dat zijn werk voortleeft bij zijn volk : dat is eene waarborg » voor de toekomstige onsterfelijkheid. » (*Het Volksbelang*, n° 18, 4 Mei 1912.)

« Wij mogen onze levende kunstenaars huldigen », sprak hij daar. Zijne eigene woorden wettigen dus de uitgave dezer onze bladzijden, die wij als een nederige lauwerkroon vlechten om het hoofd van dezen grooten dichtenden en strijdenden Vlaming !

De Clercq was ook een der grondleggers, en na de stichting Voorzitter van het « Algemeen Kunstverbond van beide Vlaanderen », een verbond dat alles omvatte wat Oost- en West-Vlaanderen aan kunstenaars telde, zoowel letterkundigen als schilders en beeldhouwers, toondichters als tooneelbeoefenaars. Dit Verbond bestaat nog, want in den loop dezer oorlogsjaren werden onder zijne bescherming een paar welgelukte tentoonstellingen van schilder- en beeldhouwwerken gehouden.

René de Clercq hebben wij ook een ijverig deel weten nemen aan de vlaamschgezinde werking van verschillende organismen te Gent. Hij hield letterkundige voordrachten en belegde volks-

meetingen. Ondertusschen zong hij zijn ziel uit en vond gelegenheid om ons twee lijvige proza-werken te schenken, *Het Rootland* en *Harmen Riels*.

De Clercq hield van Gent en verwachtte veel van dat « oude Leeuwennest », zooals het door een ander dichter, Karel Lodewijk Ledeganck, den heerlijken zanger der « Drie Zustersteden », werd genoemd. Onlangs nog dichtte hij het oude, fiere Gent volgende reken toe :

Gent !
Vol klinkt uw naam,
kort als een daad, vast als 't ciment
van Vlaandrens wezen en zijn faam.

Vechtstad, in heel de wereld staat,
voor goed en kwaad,
geen burcht van koppigheid opeen
als in uw oud stout steen.

Eeuwen zijn meêgeperst
door elken muur, door elk gewelf
als ooit dit harde harte berst,
sterft Vrijheid zelf.

In Gent heb ik geleefd,
in Gent heb ik geloofd.
Daarom draag ik zoo hoog mijn hoofd
als een die kop en kijkers heeft.

Kort als een daad, vast als 't ciment
van Vlaandrens wezen en zijn faam,
vol klinkt uw naam.
Gent !

* *

De Clercq is een boerejongen ; « hij is van den buiten, hij is van den boer », hij had steeds midden de wijde natuur geleefd en midden de boeren-doening ; het genot en de liefde die hij erin scheppen mocht, zijn hem steeds bij-gebleven, en klinken thans nog menigmaal op in zijn gezangen.

Hij schreef die heerlijke *Natuurgedichten*, later uitgegeven onder den titel *Echo's*, vermeerderd en opnieuw uitgegeven in

Natuur, eindelijk volledig in *Gedichten*, (Volledige uitgave 1907, Amsterdam, S. L. Van Looy). Wij zegden reeds dat het geenszins in ons bestek ligt eene letterkundige ontleding of ook maar bespreking van de Clercq's veelzijdige kunst te geven. daar wij ons willen bepalen den strijder in den dichter te zien opgaan en te ontluiken, de persoonlijkheid en hare ervaringen aan den dichter te toetsen. Het zal dus volstaan eventjes de woorden aan te halen zijner andere biografen, die dieper het innerlijke zijner kunst doordrongen, dan het in ons plan voorkomt. Zoo zegde Alfons Sevens: « De Clercq kende de vogels en hun zang; hij geeft ons het vinkske, de merel, het eksterjong, de eenden, het orgelen en trillen van den prachtigen nachtegaal.

» Het geitje huppelt op het gras, de kernhond slaapt en beult gedwee, het puiteken kletst tusschen het groen der grachten.

» Jonge tarwe, rapen en beeten, en dan de boomen zijner streek, de linde, den grooten groenen populier, den notelaar en bovenal zijn fieren eik, gansch de natuur heeft de dichter lief. Hij is er in op-gegroeid; hij kent haar wonderen groei en bloei, hij hoort haar geheimzinnige taal. » (1)

Terwijl Aran Burfs getuigt: « De Clercq is een nieuwsgierige kijker, een nauwlettende bespieder in God's heerlijke natuur; en aan de bescheidenheid waarmede hij de emotie zijner ziel in zang en klanken rijgt, paart deze dichter ook de *spontaneïteit der weergave*. Bij hem, geloof ik, ontstaat het beeld ineens, en wordt het ook in éénen korten, klaren trek papiervast genageld. Ook het kleinste, minst-beduidende natuurbeeld vangt hij, met zekeren toets op zijne kijkgrage « zielevensters ». (2)

Maar toen hij was naar de stad gekomen, heeft hij, beter dan voorheen misschien nog, gevoeld hoe hij die weelderige akkers, met hun streelend groen en heerlijk vertoog, die dichte bosschen met hun veie hars- en wierookgeuren, die helle zon die vrijelijk

(1) « *Dichter René de Clercq en zijn Toetsen* », door Alfons Sevens.

(2) *René de Clercq, eene letterkundige studie*, door Aran Burfs (*De Vlaamsche Boekhandel, Brussel, 1908*).

omme-wentelt in het blauwe geluchte, die vogelen, die boomen,
alles in de natuur, innig lief had...

Natuur, onuitputbare levensbron,
Wat een licht, wat een warmte in uw heilige zon!
Hoe wentelt zich de aarde door zuivere lucht
Met landen en zeeën, vol dier en vrucht. (1)

Dat rollend stadsleven, met zijn geroezemoes van steeds
eender-doffe geluiden, met zijn beweeg van steeds eender-doende
mensen, met zijn ruwheid en ellende, strookte wel niet met
zijn aard.

Op het uiteind der stad, rings afgemuurd,
Ligt de overbevolkte vuile achterbuurt.
Veel dalende steegjes, een korte straat,
Een gangetje waar ge in het donker gaat,
En ge valt op een plein met huizekens rond.
Zwartschouwende, ontkalkt, en ongezond
Daar is maar één koer, daar is maar één pomp;
Aan een waschkoord hangt er een lap en een lomp;
En op een rot berd, bij het wakke gemak,
Fen waterpot schuint met gesprongen verlak.
De wijven klappeien, de mannen ruw,
Hun zonen schelmen, hun dochters schuw!
Dat nestelt dooreen, dat kwist en zorgt,
Dat slempt en vast, dat bergt en borgt;
Dat zwoegt, dat kweekt, dat sterft te vroeg:
Ken prins is die krocht is de waard uit de kroeg (*Toorts XII*)

Hoe drongen diep en machtig die beelden van armoe en ploeterig werkersleven in zijn ontvankelijken geest door! Dit gore binnenzichtje als proef:

Hoe de lamp, die dansend ruikt en kwijnt,
De armoedige kamer vol schaduwen schijnt!
Zou die kast niet sluiten?... De stoelen kapot!
Vuil roest op de stoof en een scheur in den pot.
Het wiegje daarnaast, een miezerig nest,
Dat een meisje, in zijn hemdeke, dekt met een vest.
En die dutskens, vlak op den vloer! En die broers
Op die roedjes geleund en uit honger jaloersch!
Ze lichten ter sluik de blikken schijf;
Maar moeder merkt het, klap, op hun lijf,
Haalt borden dan, vorken, doet vet in de pan,
En knorrende wacht op haar knorrigten man.

Deur open en 'n avond, gesleur, gedruis,
Aan tafel, aan 't eten! Geen tijd voor een kruis,
Wie denkt er aan dank? Aan een vader die voedt?
Waar de kost niet deugt is de geest niet goed! (*Toorts XIII*)

Hij ziet de zwoegers aan de dokken :

De zwoegers aan dokken en havenkom,
Die prachtige menschen, wie ziet er naar om?
.....
De pul zal hun smaken en 't brood en de worst...
Gij, die grijnst naar uw tafel, kweekt honger, o vorst! (*Toorts XV*)

Dat was het Gent, met zijn slaven en wroeten, zijn nijvere
doening, zijn onophoudend beweeg :

Grootschgijs op avondgewolk gedrukt
Met haar torens, daken, en 't rood viadukt
Waar metselaars hoog aan bouwen, Gent,
Der nijverheid stad... (*Toorts XI*)

De Clercq moet in den eerste dan wel zeer zijn natuur en zijn
dorpje hebben gemist! Iets was uit zijn leven weggenomen; het
heimwee-gevoel groeide en ontwikkelde zich, en 'n heele rote do-
trieste dagen zal hij doorleefd hebben, wanneer hij alleen op zijn
kamer, het bleekende gezicht plat gedrukt tegen de ruiten, zooals
het

Klein knaapje, met moeder voor 't eerst in stad,
Dat drukt op dit venster zijn neusje plat!

uitzag naar den kant zijner Liefde, en met de oogen zijner ziel dat
alles overzag waar hij voorheen zoo kwistig en gulzig met volle
grepen had in gewoeld... Hij had schatten bezeten, die waren hem
ontnomen, en met onendig-droeve blikken zag hij nu de anderen
leven van de zelfde pracht, gekleed gaan in het zelfde goud, dat
eens zijn geluk en zijn leven had uitgemaakt. Heel anders dus dan
het jongentje, dat

... Watertandt uit begeerlijkheid
Met (zijn) oogen groot op die heerlijkheid
Van barstende druiven en abrikoos,
Zwartblauw als violen, lichtgeel als de roos.

Maar de Clercq kent de stad met haar bedriegelijken schijn,
met haar valsche steenen en klatergoud, en waarschuwt het
knaapje :

Ga heen toch! Ervaring toont u alras
Nog lokkender dingen... achter een glas.
Verboden vrucht: het ooft, de wijn,
't Gevogelt, het wild, de pels, 't satijn!
Verboden de gast en dischgenoot,
De wol op het bed en de boter op 't brood!
Verboden, verboden, de maagd die ge mint,
Een huis, een haard, een vrouw, een kind;
De wijsheid, de hoop... o wie dat niet heeft!
Helaas, en dat ge maar éénmaal leeft. (Toorts XIX)

Maar dat alles had hij in zijn dorpje, en toen zijn de herinne-
ringen in hem opgestormd; zij riepen op uiting in machtige heer-
lijkheid. En hij mijmerde, en droomde van zijn dorpje, met veld
en wei, van het geboortehuis *De Valke*, en groette dit alles van
verre :

Gegroet, smal boschje, beemd en beek,
Mijn bange, droeve, donkere streek!
Gruuw' hoeve, molen, rood kruis op de lucht;
Gij dakjes onder den toren gevlucht!
De olmen vermolmen; de steenen op straat,
't Is of er in dagen geen mensch op gaat.
Stil de oosthoek, de westhoek, stil onze buurt.
Zijn de verwers daar nog? Is «De Valke» verhuurd?
Daar woonden mijn ouders, daar stierven bei.
Hun nacht was wake en hun dag karwei!
Moeder bleef langst, in haar talrijk gezin
Een arme, slavende koningin.
En toen zij ter rust gedragen werd,
Steeg plots de nood om ons zorgeloos hert.
Het dorpje scheen te klein, het huis te groot...
Ach, 't leven verdeelt en de liefde is dood! (Toorts X.)

En zoo kwam de Clercq, terwijl tevens de beelden voor zijne
latere Toortsen in zijn geest kwamen opvlammen, tot zijn krans
Natuurgedichten, die voor sommigen, misschien om de jeugd van
den dichter het meest, een sterken invloed van Gezelle verraden,
maar toch getuigen van een gansch-eigen kijk op de dingen rond
hem...

Die uitboezemingen hebben hem weer geluk en blijheid gebracht ; in die velletjes papier, met regelmatige reken beschreven, zag hij den glans der duizend groen-fluweelige oogen van weelderige akkers, die zijg-zacht neerblikten in zijn hart ; zag hij de landbloemekens die verwachtingsvol de nietige kopjes tot hem opbeurden bij iederen verschen morgenstond, en die negen bij de zwart-aanvendelende avondschemering, ontmoedigd neer ; zag hij de bosschen die weerklonken van de helle roepstemmen die hem noodden tot gast, tot speelgenoot op 't donzige mos ..

En hij ging door de stad, nu, met blij verheven hoofd en fieren blik, en tintelend oog, met forschen stap, vol kadans ; en het leek hem of alles rond hem zwart en somber lag toegedekt onder dikke lagen killen mist... Geen lachen flonkerde door zijn omgeving ; geen blijheid puntte helder licht door dien akeligen nacht van zwoegen en genieten, waar geen geluk in ligt. Men zong niet, — men had nooit behoefte in gul geluid de blijheid en het geluk uit te geven dat propte in hun hart, omdat men dat groote geluk en die ware vreugde niet kende. En zong men wel. 't leek zoo naar en eensch, met schrapstem, vol rauwe klanken, waar als dood-zijn en reeuw-geur doorheen voeren...

De Clercq echter voelde behoefte zijn levensvreugde te uiten, en dermate wou hij het, dat het aanstekelijk werken zou op zijn broeders en zusters ; hij wou dat zijn kunst de ster zou zijn die oplichten zou door den donkeren nacht en vreugde zou laten gloriëren in haar schijn...

Toen kwamen zijn Volksliederen !

Ondertusschen had de Clercq de liefde leeren kennen ; in zijn hart was een geliefd beeld binnen-getreden en had er ook zoovele aandoeningen in neergelegd.

Haar ter eere had hij een sonnetten-krans gedicht : *Ideaal*, waarin hij met jeugdige kele en wilden drang zijn groote, heerlijke liefde uitzingt. Maar een waarschuwende toon klinkt er toch uit op dat dat alleen, zoo bleek en muffig beminnen als een droo-

mer of een dweper, zijn leven niet is : naast dat hooge en reine gevoel, klopt nog zijn hart voor een andere liefde, voor zijn volk!

O laat mij met u stijgen, zingen, joelen,
En in de kalmte van mijn harte voelen
Het grootsche van in 't vrije vrij te zijn !

Maar... zoo hij eens... die beide liefden, de twee bloemen van zijn bloeiend leven, in één ruiker samen-bracht? En hij vraagt het haar :

Doch, wilt ge, deel met mij dat stoute vrij zijn :
Dan wordt de wijde wereld ons een woon,
En door uw vrijheid wordt de mijne schoon !

En toen haar ja-woord heeft geklonken, jubelt hij het uit :

Gij volgt mij dus, gij volgt me in 't onbekende,
Vrijwillig, moedig, moedig als een vrouw !
Gij wendt u hoopvol tot het ongewende
Dat ik, een man, niet zonder angst aanschouw !
Gij volgt mij vrij, door weelde en door ellende,
Door heil en ramp, door blijdschap en door rouw !
Gij volgt en vraagt mij naar begin noch ende
En steunt slechts op mijn arm en mijne trouw.

Sterk op de liefde zijner verloofde, Marie Delmotte, van Ingoyghem, doorleeft hij thans een reeksje gouden dagen van geluk.

Reeds had hij *De Vlasgaard* geschreven, een landelijk tafereel in verzen, over het leed en het geluk, het heele leven van zijn eigen streek. Den tijd die zijn huwelijk voorafging, maakte hij een nieuw tafereel *Terwe*, waarin hij de gelegenheid vindt zijne groote liefde voor het dochttertje van den smid te uiten, en ons tevens een nieuw frisch, idyllisch landelijk schilderijtje op te hangen, dat in Viktor De Lille's « Duimpjesuitgave » zou verschijnen.

En in hem zindert gedurig de hamerslag die helmt uit de smisse — het vaderhuis zijner verloofde —, en wordt klanken in zijn hoofd, en vormt er een lied :

Hoort gij dien ronk van ijzer,
Ring-king?
Nu luider en dan lijzer,
Ring-king?
't Is in die smisse, ring-king-king,
Dat ik te vrijen ging.

Elk ambacht zou nu zijn liedje krijgen ; dat gedacht was bij
de Clercq opgekomen na een gesprek met zijn makker, dichter
Karel van de Woestijne.

En de kuiper kreeg zijn :

Ton, ton... Een band er op,
Kloppe, kloppe, klop.
Kuipertjen kuint
Een vat, vat, vat
Zuipertjen zuipt
Hem zat.

De schoenmaker « Lapper Crispijn » :

De schoentjes gaan er met paren,
En jammer, de menschen ook.
't Verstand komt niet voor de jaren.
De liefde? Wat vuur en wat rook!
Ach, wisten 't de vliegende gaaien,
Ze werden 't vrij leven niet moe;
Ik zit er mijn schoentje te naaien,
En trekke mijn draadje toe.

De dorscher :

Vlegels op en vlugge,
Plof!
Kromt uw nek en rugge,
Plof!
Niets voor 't huis en al voor 't hof.
Vlegelt dol en dof.

De zeeldraaijer :

Miele, Miele, Mielke,
Draai maar aan uw wielke.
Draai maar dat de bosse kriipt,
Draai maar dat de peze piept.

René de Clercq
als hoogstudent.

René de Clercq
tijdens zijn verblijf in Holland.

Hij had, kind, zelt zooveel en zo dikkels aan vaders kriepend
wiel gedraaid, dat de weege zang en het droeve gekreun steeds
in hem na-deunde.

De weefster :

Zit ik op mijn stoeleke,
Tiek, tak, tiek,
En speel ik met mijn spoeleke,
Tiek, tak, tiek,
Dan denk ik op mijn tjoeleke,
En zing me zot en ziek !
Tiek tak, tiek tak, tiek tak tiek !

De mandenmaker :

Pier zei : Ik weet een woordeke,
Een woordeke voor u.
We trekken 't korte koordeke,
Katrien, we trouwen nu.
Trien lief, is dat geen plan, geen plan,
Trien lief, is dat geen plan ?

De mulder :

Wie heeft er hem dien naam gepast
Van dief en zakkenvulder ?
Een filosoof, een goeie gast,
Dat is de mulder.
Waai, waai,
Draai, draai !
Hij maalt en zingt gelijk gezind :
De wereld draait met wind !

De bakker :

Oven, trog en pale,
Blusscher en fornuis.
Dat hoort altemale
Bij den bakker thuis.
Kinders, kijkt : hij staat er
Stuipelings en leeg.
Bloem en gist en water,
Kneedt hij tot een deeg.

En zoo een heel boekje vol, dat hij ons in 1903 in de Duimpjesuitgave schenken zou onder den titel : *Liederen voor 't Volk* Vele, de meeste zijn er van op muziek gezet, doch het ware een te waardeeren aanwinst voor onzen liedereschat, een ééinig bezit voor de Vlaamsche Kunst, gelukte er nu eens een toondichter ni aan die volksch-klinkende verzen eene smakelijke muziek te passen en ons die eveneens in bundel te schenken.

De Clercq zingt voor zijn volk en leert het volk zingen ! Uit die liederen borrelt ons echte, eigen-Vlaamsche leven !

Maar de dichter heeft nu een eigen huiskring geschapen : op 25 Oogst 1903 had pastoor Hugo Verriest zijn huwelijk met Mejuffer Delmotte ingezegend. Nu leeft en beweegt hij in een eigen wereldje, onder den gulden trans der liefde, geschraagd door sterke pijlers van hoog geluk !

Eigen haard
Is goud waard,

grifte hij in zijn woon, de middeleeuwen na.

Kan er één zoo keeren,
Mensch zijn zoo ontmenscht,
Dat hij zoude weren
Wat hij heeft gewenscht ?
Hadt ge uw liefje lief,
Heb uw vrouwtje lief !

En nu dicht en zingt hij zijn vreugde en zijn geluk uit in zijn heerlijke reeks « Huiselijke Liederen ».

Allen kennen we zijn wiegelied :

Wie zal er ons kindeken douwen.
En doet het zijn moederken niet !

Het huwelijk met Mejuffer Marie Delmotte zal hem drie kinderen bezorgen : Karel, Elza en Joost. Telkens nieuwe vreugde en nieuw geluk. Hij voelt zoo diep het zoete van het vaderschap ; het roert hem zoo innig die sensatie van « gedrieën » in de kamer, in het leven :

Hoe zalig, o, dus één te zijn gedrieën,
Waar 't kleinste wis
't Bijzonderste is.

Zijn struischen zoon laat hij den knierit doen :

Stap, stap,
Klappeklap,
Rijd maar recht en niet te rap.

En voor zijn dochterken zingt hij :

Gelijk een daske zijt ge dik,
Gelijk een kwartelke van kwik,
Gelijk een moorken soms zoo zwart
Mijn kleen, kleen dochterken, mijn hart !

De Clercq is een goed mensch, een teedere echtgenoot, een minzame vader ; zijn geluk is verdiend, en hij moet het uitbuitelen in zonnige zangen, opdat anderen er deelachtig aan worden...

* * *

Maar de hemel bewolkt en verdonkert ; alle licht sterft weg : zijn vrouw, de geliefde, wordt op 30jarigen ouderdom door de onverbiddelijke dood weggehaald !

Weg nu ook, lier en fluit !

De gouden dag is heen.
(Zijn) schoonste licht gedoofd
Het donker buigt het hoofd
En houdt het hart beneen.

En wijl anderen nog genieten van zijn huiselijk geluk door zijn liederen, heeft hij alles vast toegedekt onder den zwaren doodkiste-scheel...

Nu dicht hij niet meer, heeft ook de stad verlaten, en woont weer op den buiten, te Harelbeke. Daar is hij eenzaam en klein

midden de groote, wijde uitgestrektheid der natuur ; hier is hij alleen met zijn verdriet en smart... Zijn dagen gaan in droomen heen ; maar och ! zoo vaak komen de kleine bezigheidjes of het licht geaai van een vriendenhand die te troosten meent, den loop zijner droomen stremmen. En dan zucht hij :

Laat mij den nacht tot vriend ; de nacht is goed.
De sterren zijn ver en het duister zoet.

Laat me den nacht tot vriend, en rust in rouw,
Dat ik hoor op mijn hart het geklop van mijn vrouw

Dat ik hoor haar vermaan, verneem haar troost,
Haar liefde tot mij en haar angst voor haar kroost.

Laat me den nacht tot vriend ; de dag is wreed
Te nacht komt mijn doode en sust mijn leed.

Te nacht, wanneer alles stil is, alles donker, en hij met wijd-open oogen toch zoo hel-lichtend het verleden kan her-te-voor tooveren...

De dichter lijdt onzeggelijke smarten, onuitklaagbaar ziele-leed, dat hij krypt en eerst later zal kunnen verklanken. Hij lijdt, en in zijn lijden, dat zoo onendig-groot is, meent hij het lijden te voelen van gansch een volk, van zooveel, zooveel menschen ! De nacht, die hem omwaart met somber-sterke vleugels, schijnt hem gedikt rond 'n heele natie, 'n heele land...

En door zijn bitter wanhoopswee schrijnt de ondergang van een gansche volk, van zijn eigen Volk ! Zijn volk van Vlaanderen, dat hij liefheeft en helpen wil !

En hij steekt in den donkeren nacht van hun verval zijn *Toortsen* aan, somber-rood schijnend in het bloedige van tragedie. En met sterke woorden als stormrammen, met vers-reken als beukhamers valt hij neer op het conventionneele van ons bestaan ; — hij wendt den gloed zijner reddende toortsen over het mindere volk dat hij op-wil naast de rijken en machtigen... Hij maakt het heerlijke werk dat verguist wat allen natuurlijk vinden om zijn ouden zwang ; hij verheerlijkt wat anderen niet bedachten of

bedenken dierven... Hij wil de hefboom zijn die het Vlaamsche volk tot een weerdig hoogtepunt wil leiden, en die de kloof, welke in zijn eigen land, de hooge klas van den minderen man scheidt, zal vullen...

Het was als een weerwraak die hij nam op het Noodlot dat hem zoo geweldig had teneer-geslagen...

Wie overkwam er
Zooveel leed na zooveel heil?
Gedenk mijn huis: mijn roem. Aanschouw mijn jammer:
Zoo schielijk keert geen molenkruis met wind in 't zeil

« Heel langzaam is dat wondere boek (Toortsen) geboren, vol met zulk een groote woorden-kracht en -pracht, met zulk een ongeëvenaarden rijkdom van rijmen en stafrijmen, met zulk een ware weelde van oorspronkelijke beelden, dat het eeuwig een der schoonste sieraden van onze letterkunde zal blijven — en daarbij met zulk een overvloed van diepe grootsche, verheven gedachten, dat het als een strijdbijbel en prophetisch woord zal gelden voor ons tegenwoordig en toekomstig volk. » (1)

Met machtigen arm zwaait de Clercq in zijn *Toortsen* de geeseloede, ook voor zijn eigen volk, zijn eigen Vlaamsche medemenschen, waar hij zegt :

O Vaderland, daar is schuld in uw schand,
Des grijpt die u lief heeft den geesel ter hand,
En slaat u, en slaat zich terzelfdertijd,
Als een vader doet die zijn kind kastijdt.

* * *

Maar alweer braken nieuwe omstandigheden aan, die zijn hart milderden en er versche gevoelens wekten.

(1) Alfons Sevens : *Dichter René de Clercq en zijn Toortsen*, bl. 12-13.

« De gouden dag (was) heen » .. Het geluk van voorheen, dat zijne beminde vrouw hem schonk, was voorbij, doordat het licht, de volle Zon, die dat geluk warmde en onderhield, voor immer was gedoofd... Maar nu was een nieuwe dag met een nieuw geluk opgestaan : voor hem zocht hij de bron des heils in de Zuster der Zon, zijne kinderen gaf hij de zuster zijner vrouw tot moeder : in Mei 1910 hertrouwde René de Clercq met Mejuffer Alice Delmotte.

En in dat nieuwe leven put hij versche krachten.

O vrouw, om zulken hemel als daar helder straalt,
Wil ik mij, rijzend, met den nieuwen dag verzoenen ;
En geven wat hij vergt.
En zoo de mensch geen leed bevroedt aleer hij daalt,
Zoo ziet mijn kroost zijn heil gelijk een heuvel groenen,
En weet geen ondergrond die zooveel grauw verbergt (1).

Nu zal de dichter ons schenken : *Uit de Diepten*.

Hij heeft mij zelf verhaald hoe dit werk ontstond : op zijn tweede huwelijksreis bezocht hij de grotten van Han... En daar onderging hij beurtelings de verschillende impressie's die aanstoot gaven tot zijn nieuw gewrocht. Die grootsche natuur-wonderen spiegelden hem het leed en de vreugde zijns levens af in de onderscheidene zalen met de neergedruppelde en geronnen stalagmieten, die hij in zijn dichterlijken geest te verpersoonlijken wist... En dan eindelijk weer op-varend naar waar nieuw licht daagde, beteekende dat zijne herrijzenis tot het schoone leven !

Gelukkig wie zijn smart als schoonheid wederziet ;
Zijn stage tranen grootsch vermarmend in de grotten
Van zijn bedekt gemoed !

Aldus leidt hij dien heerlijken zang in : *De Grotten* — die voor hem met hun alternatief licht en duister als het zinnebeeld zijn van de nieuwe toekomst die hem wacht, en waartoe hij zijne nieuwe gade uitnoodt, evenals hij met haar op de reis als gewone toeristen de gekende grotten van Han binnentreedt :

(1) René de Clercq : *Uit de Diepten : De Grotten*.

Kom, lieve, dubbel lief als vrouw mij en als zuster,
Daal in den grauwen nacht waarvoor de toekomst gruwet,
Doch waar herdenken spreekt uit onbehouwen beelden.

De dichter had een tijdje gezwegen, zijn leed verkropt; drop-
pel vòòr droppel was het neergezegen op den bodem zijner ziel,
en nu de versche levensmoed er doorheen milderer kwam, zou hij
ze ons bieden, die vermarmerde zieleklachten, in allerlei

. gedaanten, beelden, vormen,
Zoo luid herinnerend aan (zijn) stomgedragen leed.

Ik heb dien bundel gelezen, de Clercq zelf er hooren uit
voordragen, en ik aarzel niet te verklaren dat het het mannelijk-
ste, het teer-gevoeldste, het rijpst-gebotte werk is van den stoeren
dichter, dat we tot nu toe in boekvorm mochten begroeten.

Ik heb hem zelf zijne gedichten hooren voorlezen, in open-
bare vergaderingen als in intiemen vrienden-kring, en hij heeft
mij telkens uiteen-gedaan hoe dàt gedicht ontstond, en alzoo wel
eenigszins zelf de kiem gelegd tot dit mijn nietige werkje.. Het is
een onuitsprekelijk genot hem zijne eigene gewrochten te hooren
voordragen, omdat hij er wel het noodige gevoel en de noodzake-
lijke ziel in steekt, die een gewone voordrager soms niet voelt,
raden moet en vaak misgrijpt.

* * *

Maar er was de Clercq nog een andere tijd voorbehouden,
waarop hij in volle breedte, in gullen overvloed de heerlijke gave
die God hem schonk, gansch ten dienste van zijn volk zou stellen...

De oorlog kwam, de gruwelijke wereldbrand, die alles zou
komen dooreen-schokken en verwerren. Er bloeide dien tijd
een weelderig Vlaamsch leven te Gent waartoe ook de Vlaamsche
Kunst was gewonnen. Men herinnert zich genoeg die heerlijke

optochten als Vlaanderens Kunsttag, de Virginie Loveling-hulde, die prachtige uitvoeringen van Peter Benoit's *Schelde, De Wereld in* en *Rubenscantate*. In Gent was ook de zetel van het *Kunstverbond voor beide Vlaanderen*, waar René de Clercq voorzitter van was...

Alles bloeide, stond in de beste belofte van weelderigen oogst... « La chose a eu lieu après juillet dans un temps de douces mœurs et de progrès », zegt ergens Victor Hugo. En het Vlaamsche leger, spontaan, in diep gevoel, ging uiteen, men schorste alle leven, allen strijd, om nog alleen aan het bedreigde Vaderland te denken. Allen stonden we in het gelid, wie met het geweer, wie met de pen...

En het kon niet anders of ook het breed-gevoelig harte van dichter René de Clercq moest door de ramp, die plots en onverwacht over ons volk was neer-gedonkerd, worden geroerd, er de snaren doen trillen en den bard liederen doen aanheffen vol trouw en loyauteit, vol opwekkende kracht en zoete bemoediging, hij toch die ons een tekst schonk op het Brabançonnedeuntje, die heel wat weerdiger de oude woorden en vooral het meestal-alleen-gekende « tra la la » zou vervangen, en waarin deze schoone stroof over België's eenheid voorkomt :

Verbindt één baan de Ardennen en de Duinen,
Eén doel vereent den Vlaming met den Waal.
Twee stammen zijn 't met saamgevlochten kruinen,
Een groene boog voor vredes zegepraal,
Geen macht zoo jong, al zijn geen rechten ander;
Geen leus zoo fier; geen burgers zoo gelijk!
Dicht, voet bij voet, en schouder tegen schouder,
Houdt gansch het Volk de wacht voor gansch het rijk!

hij toch die het *Prinsenslied* schreef, het *België bovenal*, en die vurige bede :

Zegen het land, o Heer!
De zee, het veld, den heuvel!
Dat uwe hand al euvel
Van België's bodem keer!...
Zegen het land, o Heer!...

Het euvel evenwel was gekomen, en de nood klom met den dag. De dichter, bezorgd voor zijn huisgezin, week uit... Op een vroegen morgen ontmoette ik hem te Eekloo, waar hij den tram nemen zou voor de Hollandsche grens. We drukten elkaar de hand, wenschten wederzijds een spoedig wederzien, bedachten niet dat maanden, jaren zouden verloopen eer dat nog gebeuren mocht, vermoedden vooral niet dat er zulke grootsche, hartversterkende en verlossende tijden zouden groeien uit wat wij samen toen als een geesel, geweldig en onverdiend, vervloekten. Het is me nadien, toen ik dat afscheid herdacht steeds voorgekomen, alsof de Clercq, op dien zonnigen October-morgen, in mij, dien hij voor zijn afreizen het laatst begroeten mocht, afscheid nam van al de vrienden en geestverwanten. Ik verduik geenszins dat ik er toen verre van af was te vermoeden dat uit die banale uitwijking die bradde kracht zou botten, die prachtige strijd zou ontbranden die heel Vlaanderen zou ten goede komen. Het moet hier dan vooraf den kwaadwilligen worden beduid : de Clercq is geenszins uitgeweken met een vooropgezet plan, doch stilaan is in hem de verontwaardiging gaan oploeien, het heilige verzet gaan ontsteken, en gaan rood-vonken. Eerst bij het al te heftig gewareworden van het ellendige, officieuze en officieele geknoei, dat er vòòr alles op los stuurde om ons Vlaanderen ten onder te krijgen en aan vreemde invloeden te onderjokken — eerst dan is de dichter der flakkerende Toortsen opgestaan... Niet geweldig evenwel, niet verwijtend, maar steeds loyaal en eerbiedig, vermanend en op feilen wijzend —, wat hij dan nog als feilen wou aanzien, en geenszins als een vast-opgemaakt plan, als het *gaar-geteekend doodvonnis* van Vlaanderen.

't Hielp niet, men heeft hem willen den mond snoeren, maar den nekke buigen kon hij niet. 't Ware mee-doen aan het onrecht, 't ware mee de handen druipen in het bloed van zijn volk, 't ware zich medeplichtig maken aan den schandelijksten volkeren-moord. Daarvoor was de Clercq te rechtschapen, en zelfs te wakker om zich door wise-wasjes, ministerieele hansworsterijen en « trukken en tirlantijnen » te laten in de luiers doen. Hij herinnerde het hun, aan « die van den Haver » die vochten voor de vrijheid van

België, « dat ook Vlaanderen in België lag », wat ze wel schenen te vergeten.

Heb ik geen recht, ik heb geen land,
Heb ik geen brood, ik heb geen schand.

De straf bleef niet uit : het wapen der laffen en machtelozen, het middel dat despoten en onridderlijken ten dienste staat, het doemenswaardige stelsel der uithongering van vrouw en kinderen werd tegen den loyalen de Clercq aangewend, de *Broodroof* !... Gansch Vlaanderen heeft den hoon gevoeld, heeft onder dien striemenden zweepslag gesidderd, maar het heeft ook de oogen doen blinken, de koppen doen rechten vol gewettigde fierheid: Vlaanderen was niet verwonnen, was niet verkocht of geleverd, men drilt een volk, dat zulke stoere mannen telt niet als een kudde ! De Haversche maatregel heeft het verkeerdt effect gehad dan hij beoogde, zoo bij het volk, op welk het « régime de la terreur » diende ingeënt, als op den onversaagden en te ontzien tegenstrever de Clercq. Het Vlaamsche Volk is sterker in wil en in daden opgestaan, en de Clercq heeft het hoofd niet gebogen voor den knoet van « die van den Haver »... Van deze nieuwe levensperiode van onzen dichter weet men alles wanneer men maar zijn kloek en steeds eerbiedig-gesteld schrift leest : *Havere tegen Vlaanderen*. Van dezen stond af ook is de naam van René de Clercq dieper tot het volk doorgedrongen en waait om zoo te zeggen hoog-uit als de mannelijke leeuwenvlag boven onzen strijd. Men deunt zijn gedichten af, men zingt zijne liederen, men horkt naar zijn woord, bezadigd maar krachtig, eerbiedig maar zelfbewust.

« René de Clercq is op dit oogenblik de dichterheld van Vlaanderen. Hij is wat Rodenbach zou geweest zijn hadde hij mogen leven. Hij is de bewuste Vlaming, die zich niet door de drogredenen laat paaien, waarmede de angstvalligen en de berekenden hun geweten in slaap wiegen. Hij laat zich noch bedriegen nog bedreigen. Hij denkt niet dat voor de Vlamingen het oogenblik is gekomen zich te moeten opsluiten in den Ivoren toren, die voor sommigen gekanteeld is en van waar zij de strijdende Vlamingen in den rug schieten.

» Ik las zeer onlangs een bladzijde van Querido over Herman Gorter en ik dacht aldoo aan René de Clercq, aan den dichter van *Toortsen*. Het luidt aldus :

» Hij verafschuwde de bekrompenheid der Tachtigers en hun verengd zielsgepraal. Zijn omkeering was in hem een daad van heroïsche zelfherwinning. De Oorlogsklank van de Illias donderde aan zijn oor. Breed en ontzaglijk overzag hij wat er gebeurden ging. » (1)

Heb ik geen recht ik heb geen land,
Heb ik geen brood ik heb geen schand
Vlaanderen, Vlaanderen, met hand en tand.
Sta ik recht voor u,
Rech voor u!

René de Clercq

14 Juni 1917

(Handschrift van dichter René de Clercq.)

Wanneer ik onlangs zijn schrift : *Havere en Vlaanderen* herlas, dacht ik werktuiglijk terug aan die grootsche figuur uit de middeleeuwen, uit het gulden tijdperk der Vlaamsche Gemeenten,

(1) «HET VLAAMSCH NIEUWS», Letterkundige prijskamp, 14 October 1915.

aan den koenen Gentschen held Sneyssens, door Rodenbach zoo heerlijk bezongen en onsterfelijk gemaakt.

« Geef u over ! » roept men hem toe, maar « Gent ! » juichte hij en trof een nieuwen vijand. Lidmaat na lidmaat werd hem afgekorven.

« Geef u over ! » riep de Haver toe aan de Clercq, maar : « Vlaanderen ! » schreeuwde hij en zond een nieuw vlijmend gedicht de wereld in. Men zou hem treffen, wonden waar en hoe men kon, maar « Vlaanderen ! » briescht hij voort, sarrend en spottend om hun machteloze razernij. Edoch, daar zij, die van den Haver, niet den ridderlijken moed zouden hebben van de overwinnaars van Sneyssens, die vol bewondering voor het lijk van den gevallen held het hoofd ontblootten, zoo zullen zij zich ook maar niet in eene overwinning hoeven te verheugen, daar in den schreeuw *Vlaanderen !* van de Clercq, de roep van gansch een volk weerklinkt, een volk dat mede kapt en kerft, en krauwt en bijt met leeuwenmoed en leeuwen-onversaagdheid, maar ook met vossenlist en vossen-sluwheid, als men tegenover niet-met-open-vizierstrijdende vijanden gebruikt !

Ik schreef onlangs over Willem Gijssels (1), en wat ik zei van dezen uitstekenden volksdichter, kan ook op René de Clercq worden toegepast, dien anderen heerlijken zanger bij Gods genade. We gebruiken het woord : volksdichter, doch duiden erop, dat dit geenszins een geringer-schatting of een merk van mindere weerde voor hun prachtig talent en geestesrijke gewrochten is. Zooals Gijssels, heeft de Clercq ons een onwaardeerbaren schat volkslieders geschonken ; zooals bij Gijssels, hebben al de toondichters van name op teksten van de Clercq gewerkt en aldus Vlaanderen een schat geschonken, waarop naburige landen met afgunst mogen neerblikken, een schat van geest en lust van passenden ernst en gezonden lach. Zooals Gijssels, heeft de Clercq heel wat kunst aan zijn flamingantism geofferd, doch beiden hebben er tevens de kracht en de bron gevonden om Vlaanderen zooveel schoons, gevoelvols toe te zingen. En ten slotte : dit *verschil* bestaat tus-

(1) «ONS LAND», 28 Mei 1916.

schen deze twee dichters, dat thans nog Gijssels in zijn jolig, breede gemoed de stemming tot een lachflonkerend «Marleentje»-lied zal vinden, naast het kracht-vers van een strijddeun, waar de Clercq ten volle met zijn heele gam, zoo rijk en gezond, door den strijd is bevangen, is meegesleept. Als een krijgsman midden het oorlogsgedreun, staat hij midden het stormgeweld om Vlaanderen Recht en Zijn; hij snuift en riekt en voelt niets dan het buskruit, hoort niets dan het knetteren der granaten, en er jeukt in hem geen andere lust meer dan strijden, kampen, vechten, slaan, stampen, bijten, ongenadig en tegen wie ook! Geen studentenlied meer; geen «douw-douw»-deuntje meer; geen zang van wel en wonne om 't behagelijk gevoel van echtgenoot en vader, — maar allemaal «Toortsen», het op-flakkerend in den duisteren nacht die Vlaanderen omhangt, steeds nieuwe Toortsen, als zoovele sterren ons vòòr-pinkend naar redding en feller licht.

René de Clercq is geworden de volhartige zanger van zijn volk, niet meer de guitige Breugheliaansche speelman, die hun kermisfuijjes met luchtige liedekens opklaart of hun huizelijke gezelligheid verhoogt, maar de stoere, krachtige Bard, die hoog op de rotsen, 't haar wild-waaiend in den wind, boven den ziedenden storm, zijn zangen uit, zijn klachten en zijn hopen.

.. en menigeen keek naar den heuvel op,
die, reuzig spook in 't zwijgen van den nacht, daar lag te zingen.
En wien het woord des meesters al te vroed was
verlichtte nu der lessen zin de klankendronken ziele! (1)

Ook de kunstenaar komt in de Clercq al eens aan het woord, wanneer hij nu en dan in de Hollandsche tijdschriften bijdragen afkondigt, als *De Appel*, waarvan de schrijver van den Letterkundigen Prijskamp in het *Vlaamsche Nieuws* getuigde: «Met dit gedicht brengt hij (de Clercq) de Nederlandsche letterkunde wellicht op nieuwe wegen. Wat een rijkdom van beelden! Wat schoonheid van uiting, wat kleur in de schildering, wat diepte van gedachten! Ja, dat is Vondeliaansche poëzie en Rubeniaansche schoonheid!» Dit gedicht komt o. a. voor in den bundel «Van

(1) *Albrecht Rodenbach: De Stald.*

Hemel en Aarde », die, door het edelmoedig initiatief van den heer L. Simons, leider der Wereldbibliotheek, werd uitgegeven tot ondersteuning van den gebroodroofde, aan welk werk de Vlamingen zoo gul en breed hebben mede gedaan.

« Hier staan we ver van den zoet-gevooiden zanger die ons in gemakkelijken en vermakelijken trant zijne luchtige liedjes opdeunde voor den huiskring en het volk midden in het Vlaamsche landschap met zijn luchten, boomen, waters, dieren en vogels. Reeds met *Toortsen* trad hij andere wegen in, met forschen mannelijken stap, wild opbruischend van jeugd en hartstocht en het kon niet uitblijven of deze onbetembare en onbetoomde driftkop moest er meê den *Hemelbrand* ontsteken. De dichter begint met een stemmingsbeeld uit het aardsch paradijs *De Appel*, waarin ons de eerste zonde in vrij zwierigen vorm wordt door den geest gebracht, doch dit lyrism zwelt al dadelijk tot de hoogste epiek; hij voert ons in de verschrikkingen van den strijd tusschen kwaad en goed en tooverst ons visioenen, soms wel akelige voor den geest, die ons aan Dante denken doen, om ten slotte verzoenend hervoor te treden en ons voor den uitgestanen angst de vergoeding te brengen van een troostend en zegenend licht.

Ontdaan van vleesch en stof, het strijdig goede en kwade,
Gelouterd voelden wij ons stijgen in het licht,
Het eeuwig ruischende der godd'lijke genade,
En levend bij het hart en ziende door 't gezicht
Des Wonderbaren, die, uit donkere vreugd en weeën
Ons nader voerde tot des levens ronde bron,
Vernamen wij geruisch van hooge stille zeeën
En zagen uit zijn ziel, een zuivere ziel van zon,
Daar zich de heimlijkheid der wereld openbaarde,
Een nieuwen hemel om een schooner nieuwer aarde.

» De toewijding van het boek, de uitstorting van een gevoelig en teer liefhebbend hart, zal eene herinnering blijven aan den harden tijd en den grooten strijd dien de dichter te beleven had. We willen er even de aandacht op vestigen; wie weet wat al zelfverloochening, wat al ongezegde opoffering door deze openlijke hulde dienen erkend te worden: « Tot duurzamen blijf van dank in liefde heb ik dit werk uit den harden tijd opgedragen aan mijn goede moedige vrouw. »

» Na de lezing van *Van Aarde en Hemel* met *De Appel*, *Hemelbrand*, *Ahasver* en *Doemsdag* als onderverdeelingen zal iedereen zijne bewondering voelen stijgen voor een zoo beeldrijk en spierkrachtig kunstenaar van het woord; en bij de geestdrift om het werk van den dichter zal ook de genegenheid grooter worden voor den man der daad, die alhoewel gebanbliksemd, zich nog sterker en stouter weet te verheffen met werk dat lang de namen der vijanden van hem en van ons volk zal overleven » (1)

Vòòr alles ook gaat mijne gedachte naar René de Clercq als zijnde de groote Vlaamsche Evangelist, die in voor den vijand zwaar-bonkende verzen-reken, voor ons echter zoo hart-versterkend en opvoerend, het juiste Vlaamsche standpunt weet te verkondigen, die als een Marnix van Sint Aldegonde in het leed en den druk van zijn volk de bezieling vindt tot machtige zangen, die het moeten aanvuren en stalen in den strijd, en als het *Wilhelmus van Nassouwen* blijft de Lentegroet van René de Clercq, dien hij schreef voor het eerste nummer van *De Toorts*, ons heilig en duurbaar, omdat het in ons hart den juisten toon treft, den waren echo wekt :

Mijn broeders in den strijd,
mij ver en nooit zoo dicht,
meer dan belofte ligt in 't licht;
er naakt een hooge tijd.
Want zie de dagen zijn vervuld,
dat korte recht van ongeduld
de banden breekt,
de schande wreekt,
en straffen legt op schuld.

Het is geen droom, het is geen droom!
De krachten barsten uit den boom,
de daad uit hart en hoofd
Mijn leeuwrik tiereliert voor wind :
Het klare rijke Rijk begint,
omdat gij hebt bemind,
omdat gij hebt geloofd.

Ontwinterd land,
Jong lenteland,
Nieuw Vlaanderen en Brabant !
Uw grond is groen,

(1) *Willem Gissels*, in «VLAAMSCH LEVEN», 1^e jaargang, n° 51.

uw durf is koen,
en wijd de vlucht uws naams.
Ei, laat de zon nu zonnig doen,
Mijn Vlaanderen, doe Vlaamsch !

En of er een om derzen moet
zijn donker brood ;
en of er een om sterven moet
een vrijen dood ;
als hem de kracht begeven zal,
die slagen weert en slagen slaat,
hij weet dat Vlaandren leven zal,
zoolang de wereld staat.

En toen de Redactie van het *Vlaamsche Nieuws* den gevierden dichter ter gelegenheid van het 11 Juli-feest voor zijn nummer van dien dag om een gedicht vroeg, onuitgegeven en opzettelijk voor het blad vervaardigd, antwoordde de Clercq dat een feestzang nog uit zijn gemoed niet kon, maar wel een strijdlied.

» Ik voldoe gaarne, zegde hij aan het verzoek van het *Vlaamsche Nieuws* en stuur U ons programma op rijm ! »

» En, voegt de Redactie van dat blad erbij, 't is waar ! Maar 't wonderste van al, dit programma op rijm wordt bij de Clercq een prachtig gedicht, dat niet alleen klept als een stormklok en klinkt al een strijdklaroen, doch dat tevens schoon en diep is van zin

» Het heet *De Voogden*. Staat, Vlamingen, roept hij ons toe, nu stout in den Belgischen Staat om uw recht te eischen. Ge zijt nu groot en oud genoeg ! »

» Hoort de klok zelf :

Staat in den Staat nu stout genoeg !
Vlaanderen is groot en oud genoeg !
Weg met de voogden !
Waar het recht niet deugt,
Waar lasteren roem en gewin is,
Waar uw bloed wordt gevergd,
En uw armoe getergd.
Wijl uw taal te gemeen en te min is,
Vlamingen op, met duizenden op !
Met een hartig hart en een koppigen kop !
Wij slopen en bouwen,
Wij nemen en houwen,

Tot alles ons recht naar den zin is.
Rekening, regeling.
Werk van duur!
Weg met de voogden!
Zelfbestuur!

In het teeken der eeuw
Staan de Vos en de Leeuw.
De Kunst en de Kracht in den lande!
Wordt wakker en los
Als de Leeuw en de Vos,
Slechts honden liggen aan banden.
Staat in den Staat nu stout genoeg:
Vlaanderen is groot en oud genoeg,
Groeit den heeren tot schande
Rekening, regeling,
Zelfbestuur,
Weg met de voogden! (1)

Voorstaand gedicht, alsook meerdere andere die op voordere bladzijden van dit werkje werden ingelascht, heeft de dichter nu onlangs verzameld en smaakvol uitgegeven onder titel: «*De Noodhoorn*, Vaderlandsche liederen » (2) Eruit blaakt de vurige liefde-gloed voor zijn Vlaanderen, die innige wensch en het ijverig betrachten naar een Groot-Vlaanderen, en tevens het stille, heimwee-vol verlangen om zijn geliefd, duurbaar landeken terug te zien :

Hoe lang nog moet ik derven
Mijn roode beuken,
Mijn berk, mijn hagedoorn,
Mijn leeuwrik boven koorn,
Het bosch in al zijn verven,
En al zijn reuken? (3)

In het oord zijner ballingschap, midden de liefde en de vertroeteling van zijn broeders de Nederlanders, wijlt zijn gedacht zoo gaarne bij zijn boven-alles-duurbare geboortestreek :

Ik kan u niet vergeten,
mijn simpel landekijn,
bij menschen die veel weten,
veel hebben en veel zijn,
Ik heb u nooit verloren

(1) *Vlaamsch Nieuws*, 17 Juli 1916.

(2) *Uitgeverij Dietsche Stemmen*, Utrecht 1916. (Prijs fr. 1 75) (3) bl. 21.

uit de oogen van mijn ziel,
mijn dorpken en mijn toren
en vaders zingend wiel. (1)

Maar de « zware dagen, Goddank, gaan zoo vlug » (2) en eens
toch,

Eens is alle leed geleên
Alle strijd ten eind gestreên ! (3)

En door den strijd zelve, door het voelen naken van den zege,
is in hem het bewustzijn gesterkt :

Hij weet dat Vlaanderen leven zal,
Zoolang de wereld staat, (4)

en hij bidt in *Onze Eeuw* dat de oorlog spoedig moge eindigen, want dat teekent ook het einde van Vlaanderens duisteren nacht. Hij smeekt om de gouden morgen-pracht van den Vrede, die een nieuw vrij volk, het zijne, het onze, belichten zal :

Ruisch uit den hemel van mijn peizen,
Zingende gouden pracht,
Over de aardsche vreugdpaleizen
Van een verhoogd geslacht,
Twijfel, deemoed en zorgen,
Scheuren voor zon als grauw gewolk
En mijn dag verstrekt een morgen
Aan een trotscher volk.

Tijdens zijn verblijf in Holland heeft René de Clercq veel gewerkt, heel veel, heeft zijn gansche kracht en zijn vollen arbeid veil gehad voor de heropbeuring van zijn volk. De Clercq gaf veel voordrachten, hielp er oneindig aan om de Hollanders een juisten kijk te geven op den Vlaamschen strijd, waar zij vroeger al niet veel van af wisten, en was zoo gelukkig stilaan de kille Noorder-gemoederen te warmen en voor ons te winnen.

Bij de herdenking van Shakespeare's driehonderdsten sterfdag, gaf de Engelsche Akademie een hulde-boek uit, waarvoor tal van beroemdheden uitgenoodigd werden om er aan mede te

(1) *Uitgeverij Dietsche Stemmen*, Utrecht 1916 (Prijs : 1 75 fr) (1) blz. 23, (2) blz. 49, (3) blz. 57, (4) blz. 51.

werken. Naast hoogleeraren van Oxford en Cambridge, vinden wij er de namen der wereldberoemdste letterkundigen (uit de landen der Bondgenooten echter alleen), zooals Rudyard Kipling, Romain Rolland, Sienkiewicz, I. Zangwill. Voor Nederland o. a. Albert Verwey, M. V. G. C. Byvanck en voor Vlaanderen Cyriel Buysse en *René de Clercq*.

Ziedaar een slag in het aangezicht onzer regeering ! Zij en hare agenten-handlangers smijten de Clercq op straat, leveren, — ten minsten probeerden dat — hem over aan den honger, en de Engelsche Akademie, dat groot intellektuëele lichaam, keurt de Clercq waardig om als Vlaamsch dichter te staan op één lijn met alles wat in West-Europa naam heeft op historisch en letterkundig terrein !

De Clercq had zijn werk in het vlaamsch geschreven (1), terwijl de Akademie de vertaling ervan in het Engelsch deed maken.

Voorts had de Clercq nog zijn redactioneelen arbeid aan «*De Toorts*» en de «*Dietsche Stemmen*», wat alles hem niet belette ook op zuiver-belletrisch gebied werkzaam te zijn. De schrijver van «*Rootland*» en «*Harmen Riels*» lei de hand aan een nieuwen grooten Bijbelschen roman, dien hij evenwel heeft laten rusten om zich gansch te wijden aan een grootsch Bijbelsch verhaal in verzen *Tamar*, dat in het Hollandsche tijdschrift *Onse Eeuw* verscheen en weldra in boekvorm uit zal komen. Daar heeft de Clercq een vol jaar bijna uitsluitend aan gearbeid, en zijn oogen tintelen van geestdrift als hij ervan gewaagt, want hij verwacht er persoonlijk veel van om de kroon op zijn dichterschap te bevestigen.

In een open brief aan Dr Aug. Borms, verschenen in *De Toorts*, schrijft hij :

« Al die dagen van groote werkelijkheid verdroomde ik bij «*Tamar*» ! Thans scheid ik van mijn hooge Joodsche vrouw om te komen tot mijn besten Christenvriend. Na een jaar lang zoeken, zwoegen en licht slaan in het donker, doet het wel goed zich eens

(1) Men vindt het gedicht in «*De Noodhoorn*», blz. 24

deugdelijk om te wringen in de zon. En dat doe ik wanneer ik spreek met u.

» Intusschen heeft dat werken drie dingen geleerd :

» Eerstens dat een kunstenaar ook in armoede rijk is, en, als een fortuinlijk mensch, beangst om zijn schat te verliezen, aan zijn rijkdom zelf kommer lijdt. Zoudt gij gelooven, Borms, dat ik al die uren gierig was op mijn leven, alleen om dat schepsel van mijn adem ? Nu mag Vlaanderen mij oproepen, elken dag.

» Tweedens leerde ik dat kunst lui maakt voor anderen arbeid, zelfs voor strijd, die machtig lokt. Die loomheid heb ik afgeschud en treed, slagvaardig, in 't gelid.

» Derdens heb ik ondervonden dat dichten, ofschoon rijk makend en lui, een mensch toch gezond laat en levensmoedig. Een dichter staat waar hij staat, dat is : waar hij moet ! Terwijl we staatlui elken dag zien terugkrabbelen en hun woord eten als eierbrood op Paschen, ben ik nog geen voet geweken van den rechte Vlaamschen weg; geen silbe trok ik in, geen letter is mij leed.

» Thans keer ik uit het klare Paradijs van mijn droomen tot de werkelijkheid terug. »

En René de Clercq is teruggekeerd naar zijn duurbaar Vlaanderen, het land der werkelijkheid, inderdaad, het land der groote daden, om midden zijn volk, dat hij zoo innig lief heeft en wiens nooden hij kent, te verblijven.

Bijna aanstonds is de strijder aan het werk getogen, hield de 11 Juli reden te Brussel en te Antwerpen, liet de stormklok kleppen en kwam met zijne forsche stemme ons sterken in den kamp, opwekken de lauwen, overtuigen de aarzelenden, beschamen de tegenvoeters !

Ook is hem de heerlijkste gelegenheid geboden om voort uiting te geven aan de gulle gave van zijn dichterschap, door hem een onbekommerd bestaan te verzekeren als bewaarder van het

Wiertz-muzeum, welke « sinécure » onze groote Conscience eveneens mocht genieten

De Clercq staat bij ons mannelijk-kloek; zijn wil staat vast, hij belooft het aan Borms :

« Voert er iemand het hart om maar een steen uit het gebouw onzer Nederlandsche hoogeschool weg te kappen, bekruipt iemand de lust om één Vlaming om zijn Vlaamsch-zijn aan te durven met onwettig geweld :

Zoo God mij zegent
Als het kogelen regent
Wil ik er bij zijn

» Borms, uw woord is korter. Het luidt: tot ter dood. Amen. »

* * *

Ik bewonder de Clercq, dien bij uitstek persoonlijken dichter, die alleen zingen kan naar zijn eigen gemoed, licht of zwaar, naar de levensomstandigheden, gelijk ik getracht heb het te doen uitschijnen, door aan zijne gedichten de levensvaringen te binden die er de bron van waren.

Ik heb de Clercq bijzonder lief, omdat hij niet als onze pleiade dichters aan het mijmeren gaat over traag-varende wolkjes en bleek maangeglim, maar iets krachtigs-Vlaamsch geeft, en vooral iets dat ons ten dienste komt !

Ik zou de Clercq's dichtkunst bijna *Flamingantische Kunst* durven noemen, omdat hij niets anders zoekt in vers dan wat de koene strijders voor Taal en Recht in Vlaanderen willen bewerkstelligen !

We mogen fier zijn over de mannelijke kunst van de Clercq; en we zijn vooral gelukkig dien dichter onder de rangen der strijdende flaminganten en in de eerste reien onzer voormannen te zien.

Dat moesten al onze dichters en prozaschrijvers doen : zij moesten de keurbende van de Vlaamsche Beweging uitmaken en aan de spits der zelve staan !

» Ik ben nu eenmaal van meening, dat een kunstenaar, bijzonderlijk een letterkundige, moet voor zijn volk een voorlichter zijn, die naast letterkundige schoonheid, ook grootsche, edele en krachtige gedachten aan zijn volk schenkt, en die als hoogste hoop koestert zijn volk, al ware het slechts één stap, op de baan der beschaving vooruit te helpen.

» Velen denken dat de letterkundige alleen voor het nagerecht dient te zorgen; ik verwacht van hem integendeel een stevig maal. Ik heb meer achting voor den kunstenaar, die de torens van een kathedraal in de lucht werpt, dan voor den houtsnijder, die de stallen voor de kerk vervaardigt.

» De geschiedenis der letterkunde is daar om te bewijzen dat de letterkundigen, die aan den smaak van alle tijden en alle landen blijven voldoen, juist degenen zijn, die gepoogd hebben het volk op te leiden door hun heerlijke gedachten en vormen.

» Nu bijzonderlijk dat Vlaanderen een schaar letterkundigen telt, die zich inbeelden, — door volgens hen verfijnde en meer ingewikkelde gevoelens in nuttelooze opeenstapeling van woorden en beelden daar te stellen — zich boven het Vlaamsche volk te verheffen, omdat ze hun kunst, zoo klonk het woord een hunner voormannen op een voordracht te Antwerpen, niet willen prostitueren met ze voor het volk genietbaar te maken;

» nu bijzonderlijk, dat bij de Vlaamsche letterkundigen het droevig gebruik bestaat van onderling bewierooken of afbreken onder den vorm van reportage — of beter commerage artikels;

» nu bijzonderlijk dat sommige Vlaamsche schrijvers aan den Vlaamschen taalstrijd, — dien heerlijken, belangloozen strijd tot zedelijke, stoffelijke, verstandelijke opheffing van het Vlaamsche volk bij middel zijner moedertaal — onverschillig blijven, of slechter nog, vijandig zijn ;

» nu bijzonderlijk vind ik het een zegen, dat een Vlaamsche dichter, in plaats van zijne eigene hoovaardigheid, gewild triestige, gezocht moderne zielesmart te bezingen, oprecht en eerlijk de zielesmart van gansch een volk uitschreeuwt. »

Hoe waar, hoe gevoelig-echt zijn thans vooral die woorden welke Alfons Sevens voor enkele jaren schreef, en hoe juist kunnen wij ze nu bijzonderlijk toepassen en op het werk van René de Clercq en op de doening, het achteruit-blijven der anderen, die prat gaan op den titel van Ivoren Toren mannen, welke naam tusschen hen en hun volk eene kloof graaft zoo breed als ze nooit te voren was !

Wat immers, zullen we met de fijn-gestyleerde gewrochten van onze litteratoren aanvangen, wanneer de taal, waarin ze werden geboren, ten onder gaat, en het volk, waaruit ze werden geboren, het noodzakelijke middel verliest om hen te begrijpen en te waardeeren !

Het is best mogelijk dat de Clercq heel wat schoons en heerlijk heeft verzwegen om wille van zijn flamingantischen strijd. Maar op de Clercq, dien ik als Willem Gijssels tot mijn intiemen vriendenkring mag rekenen, en dien ik dus ook innerlijk genoeg ken, mag ik gerust de woorden toepassen waarmede ik destijds mijn opstel over Gijssels eindigde in *Ons Land* :

» Men moet hem kennen om bij hem te begrijpen dat zijne liefde voor Vlaanderen zò hoog staat, dat hij gaarne eigen roem en gloriënaam sacrificeert aan Vlaanderens heil !...

» Doch dit wete hij ook, dat wij, zelf-bewuste Vlamingen, hem juist eene eerekroon vlechten omdat hij iets méér is dan die velen uit Vlaanderens dichtersbent, die er maar op los-rijmen en ondertusschen het volk laten ploeteren en verzinken in het goor der verbastering ! Hij wete dat Vlaanderen méér bevorderd is met ééne koene, spontane, onberekende daad, dan met honderd verzenbundels, — dat Vlaanderen méér de redding nabij is met één pennetrek onder het besluit der Vervlaamsching van de Gent-

sche Hoogeschool, dan met honderd weeklachten van Lloyd George, duizend heildronken van Monsieur Briand en honderdduizend oden van signor d'Annunzio ! »

